

УДК 613.846:616.21:159.942.5

М.І. Товт-Коршинська, О.С. Блага

СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО РЕАГУВАННЯ ТА СХИЛЬНОСТІ ДО ГОСТРИХ РЕСПІРАТОРНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У КУРЦІВ ТЮТЮНУ

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Мета – вивчити особливості психоемоційного реагування та схильності до частих гострих респіраторних захворювань у практично здорових чоловіків і жінок, курців тютюну.

Матеріали та методи. Обстежено 82 практично здорові чоловіки та жінки, курці та некурці тютюну, серед яких були виділені особи, що часто хворіли на гострі респіраторні захворювання. Психологічна реактивність вивчалася за допомогою анкетних методів Minnesota Multiphasic Personality Inventory, Спілбергера та Бека-2.

Результати. У чоловіків-курців, порівняно з чоловіками-некурцями і жінками (курцями і некурцями), виявлено більш виражені дисфорії, незадоволеність життям, конфліктність. Визначено також більшу схильність чоловіків-курців порівняно з жінками-курцями до гострих респіраторних захворювань. Захворюваність була вищою серед жінок-курців із більш вираженими тривожністю, депресивними тенденціями, замкнутістю, схильністю переоцінювати ступінь міжособистісних конфліктів, що може свідчити про вплив цих психоемоційних особливостей жінок-курців на розвиток у них частих гострих респіраторних захворювань.

Висновки. Виявлено зв'язки між статевими особливостями психоемоційного реагування та схильністю до гострих респіраторних захворювань, які необхідно враховувати при проведенні як профілактичних, так і лікувальних заходів серед курців тютюну.

Ключові слова: куріння тютюну, психоемоційна реактивність, гострі респіраторні захворювання.

Вступ

Профілактична направленість, цілісний підхід до здоров'я, надання різнобічної допомоги хворим – характерні особливості роботи лікарів первинної ланки [5]. Формування здорового способу життя включає активну просвітницьку діяльність у боротьбі з курінням тютюну, передусім серед молоді [7, 8]. Водночас, профілактичні та лікувальні заходи серед курців тютюну не можуть бути достатньо ефективними без урахування психоемоційних особливостей їх реагування [2, 4]. Про можливість існування таких особливостей свідчить активуючий вплив нікотину на вироблення глюкокортикоїдів і катехоламінів, які, своєю чергою, впливають на психонервові та імунні процеси в організмі. Відомо, що куріння тютюну по-різному впливає на чоловічий та жіночий організм, при чому більш виражено на чоловіків [4, 8]. Можливим є існування статевих особливостей імунної та психологічної реактивності курців тютюну [7, 8], зокрема, їх схильності до гострих респіраторних захворювань (ГРЗ), а також взаємозв'язку між захворюваністю ГРЗ і психоемоційним станом курців.

Мета роботи – вивчити особливості психоемоційного реагування практично здорових чоловіків і жінок, курців тютюну, що часто хворіли чи не хворіли на ГРЗ.

Матеріали та методи

Серед практично здорових порівняно молодих чоловіків і жінок, які за віком (відповідно $30,5 \pm 1,2$ та $28,8 \pm 0,8$ року) вірогідно не відрізнялися між собою, були виділені групи курців тютюну (відповідно $n=26$ і $n=22$) та групи осіб, що не курили (відповідно $n=16$ і $n=18$). Групи чоловіків та жінок, курців, суттєво не відрізнялися за тривалістю куріння (відповідно $4,1 \pm 0,8$ та $3,6 \pm 1,0$ року) і за індексом паління ($4,4$ та $3,3$ пачко-років відповідно). В обстежених групах чоловіків і жінок, курців та некурців, були виділені особи, що часто хворіли на ГРЗ (відповідно $n=14$, $n=12$, $n=9$ і $n=10$). Для визначення психологічного профілю обстежуваних використовувався комп'ютерний варіант анкетного MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) тесту, який включав 377 питань. Для визначення рівня тривожності застосовувалася методика Спілбергера (стан тривоги на даний момент – за анкетною S-STAI). Виявлення депресивних тенденцій здійснювалося за анкетним методом Бека-2 [1, 3, 6]. Статистична обробка проводилася з використанням програмного пакету Statistica 10,0 (StatSoft, Inc, США) і Microsoft® Excel 2010 (Microsoft Corporation, США).

Результати дослідження та їх обговорення

При аналізі даних тесту MMPI у чоловіків-курців, порівняно з тими, що не курили, виявлено вищі значення за 4-клінічною шкалою ($63,5 \pm 2,6$ і $54,8 \pm 1,8$ Т-балів відповідно, $p < 0,05$), що свідчить про більш виражені в

групі курців незадоволеність життям, відчуття власної непристосованості та непорозуміння з навколишніми, конфліктність, схильність до дисфорій. У жінок подібних відмінностей не виявлено: жінки, що курили і не курили тютюн, вірогідно не відрізнялися ні за оціночними, ні за клінічними шкалами ММРІ. Рівень тривожності та депресивні тенденції в чоловіків і жінок, курців і некурців, за анкетами Спілбергера та Бека-2 вірогідно не відрізнялися між собою.

За даними літератури, при курінні тютюну відбувається гіперсекреція глюкокортикоїдів; нікотин стимулює синтез пітуїтарних гормонів, активує симпатичну нервову систему, включаючи посилення виділення катехоламінів [7, 8]. Згадані гормони мобілізують психонервові системи організму при стресорних впливах. Оскільки при курінні тютюну рівень цих гормонів в організмі регулярно підвищується, на нашу думку, тютюновий дим діє як хронічний стресор, постійно активуючи (подрознюючи) організм. Очевидно, результатом такого регулярного подразнення є підвищені Т-бали за 4-клінічною шкалою в чоловіків-курців.

Водночас, у жінок підвищення значень за 4-клінічною шкалою не виявлено. Це підтверджує дані літератури про різний вплив куріння тютюну на чоловічий та жіночий організм, а також про менш виражену активуючу дію нікотину на жінок, ніж на чоловіків, що може бути результатом різної швидкості метаболізму нікотину в них [2, 4, 8].

При аналізі захворюваності в досліджуваних групах виявлено, що серед чоловіків-курців частіше, ніж у чоловіків-некурців, відмічалися часті ГРЗ (відповідно 30,8% та 15,4%, $p < 0,01$). Водночас, серед жінок-курців і некурців тютюну подібна вірогідна різниця не спостерігалася: часті ГРЗ відповідно відмічалися у 20% та 14,3%. Відомо, що хронічні обструктивні захворювання легень у чоловіків зустрічаються частіше, ніж у жінок, навіть після узгодження за фактором куріння тютюну [4]. Не виключено, що ця схильність проявляється вже на найбільш ранніх етапах можливого формування хронічних обструктивних захворювань легень, тобто при курінні тютюну.

У чоловіків-курців тютюну, що часто хворіли на ГРЗ, порівняно з тими, що практично не хворіли на ГРЗ, за показниками ММРІ-тесту вірогідна різниця не спостерігалася. У жінок-курців тютюну, що часто хворіли на ГРЗ, порівняно з тими, що практично не хворіли,

відмічалися вищі середні значення ММРІ за 2 (58,0±4,3 і 39,7±2,5 Т-балів, $p < 0,01$) та 0 (60,0±4,0 і 45,7±3,0 Т-балів, $p < 0,05$) клінічними шкалами; зниження спостерігалось за оціночною шкалою К (40,7±2,8 і 55,4±2,6 Т-балів, $p < 0,01$). Одержані результати вказували на схильність переоцінювати ступінь міжособистісних конфліктів (шкала К) та більш виражені тривожність і депресивні тенденції (2 та 0 шкали) у жінок. Це підтверджувалося також даними тесту Спілбергера, згідно з яким, рівень тривожності в жінок-курців, що часто хворіли на ГРЗ, був вірогідно вищим, ніж у тих, що не хворіли (відповідно 38,5±2,4 та 32,4±2,8 балу, $p < 0,05$). За тестом Бека-2 відмічалася тенденція до підвищення рівня депресії в жінок-курців, що часто хворіли на ГРЗ (відповідно 8,5±1,2 та 6,1±1,5 балу). Очевидно, виявлені психологічні особливості жінок-курців сприяли розвитку в них частих ГРЗ, оскільки відомо, що депресія пригнічує деякі протівірусні захисні системи більшою мірою, ніж навіть куріння тютюну [3, 7]. Статеві різниці психологічного реагування, на нашу думку, зумовлена більшою емоційною чутливістю жінок, порівняно з чоловіками [2, 4].

Висновки

Одержані дані свідчать про статеві особливості психоемоційного реагування та захворюваності на ГРЗ, які необхідно враховувати лікарям при проведенні як лікувальних, так і профілактичних заходів серед курців тютюну. У чоловіків-курців порівняно з чоловіками-некурцями і жінками (курцями і некурцями) відмічаються більш виражені дисфорії, незадоволеність життям, конфліктність, а також порівняно з жінками-курцями більша схильність до ГРЗ. Водночас, ГРЗ частіше зустрічаються серед жінок-курців із більш вираженими тривожністю, депресивними тенденціями, замкнутістю, схильністю переоцінювати ступінь міжособистісних конфліктів, що може свідчити про вплив цих психологічних особливостей у жінок-курців на розвиток частих ГРЗ.

Перспективи подальшого розвитку

При проведенні лікувальних і профілактичних заходів необхідне врахування виявлених статевих особливостей психоімунних зв'язків у курців тютюну.

Література

1. *Блейхер В. М.* Клиническая психология : рук-во для врачей и клинических психологов / В. М. Блейхер, И. В. Крук, С. Н. Боков. – Санкт-Петербург : МОДЭК, МПСИ, 2009. – 624 с.
2. *Ефективність реабілітаційного лікування хворих на бронхіальну астму різної статі з врахуванням їх психоемоційного стану* / М. І. Товт-Коршинська, М. В. Ростока-Резнікова, В. А. Товт [та ін.] // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Медицина. – Ужгород : Говерла, 2013. – Вип. 1 (46). – С. 41–43.
3. *Мороз Г. З.* Депресивні та тривожні розлади в терапевтичній практиці: поширеність, діагностика та лікування / Г. З. Мороз // Therapia. – 2011. – № 3. – С. 19–25.
4. *Островський М. М.* Гендерні особливості хронічного обструктивного захворювання легень / М. М. Островський, О. І. Варунків // Здоров'я України. – 2011. – № 1 (13). – С. 20–21.
5. *Первинна медико-санітарна допомога/сімейна медицина : монографія* / З. М. Митник, Г. О. Слабкий, Н. П. Кризина ; за ред. В. М. Князевича ; МОЗ України. – Київ, 2010. – 404 с.
6. *Gass C. S.* MMPI-2 Symptom Validity (FBS) Scale: Psychometric characteristics and limitations in a Veterans Affairs neuropsychological setting / Gass Carlton S., Odland Anthony P. // Applied Neuropsychology: Adult – 2014. – Vol. 21 (2). – P. 1–8.
7. *Smith D.* Smoking increases teen depression. Monitor on Psychology / D. Smith // American Psychological Association. Retrieved. – 2012. – Vol. 05. – P. 6.
8. *Smoking and mortality-beyond established causes* / B. D. Carter, C. C. Abnet, D. Feskanich [et al.] // The New England Journal of Medicine. – 2015. – Feb., vol. 372 (7). – P. 631–640.

Дата надходження рукопису до редакції: 17.06.2015 р.

Половые особенности психоэмоционального реагирования и склонности к острым респираторным заболеваниям у курильщиков табака

М.И. Товт-Коршинская, О.С. Блага
ГБУЗ «Ужгородский национальный университет»,
г. Ужгород, Украина

Цель – изучить особенности психоэмоционального реагирования и склонности к частым острым респираторным заболеваниям у практически здоровых мужчин и женщин, курильщиков табака.

Материалы и методы. Обследовано 82 практически здоровых мужчин и женщин, курящих и некурящих табак, среди которых были выделены лица, которые часто болели острыми респираторными заболеваниями. Психологическая реактивность изучалась с помощью анкетных методов Minnesota Multiphasic Personality Inventory, тесты Спилбергера и Бека-2.

Результаты. У мужчин-курильщиков по сравнению с мужчинами-некурильщиками и по сравнению с женщинами (курильщиками и некурильщиками), отмечены более выраженные дисфории, неудовлетворенность жизнью, конфликтность. Отмечена также большая склонность мужчин курильщиков по сравнению с женщинами курильщиками к острым респираторным заболеваниям. Заболеваемость была выше среди женщин курильщиков с более выраженными тревожностью, депрессивными тенденциями, замкнутостью, склонностью переоценивать степень межличностных конфликтов, что может свидетельствовать о содействии этих психоэмоциональных особенностей женщин курильщиков развитию у них частых острых респираторных заболеваний.

Выводы. Выявлены связи между половыми особенностями психоэмоционального реагирования и склонностью к острым респираторным заболеваниям, которые необходимо учитывать при проведении как профилактических, так и лечебных мероприятий среди курильщиков табака.

Ключевые слова: курение табака, психоэмоциональная реактивность, острые респираторные заболевания.

Gender differences of psychological reactivity and predisposition to acute respiratory diseases in tobacco smokers

M.I. Tovt-Korshynska, O.S. Blaga
SHEI «Uzhgorod National University», Uzhgorod, Ukraine

Purpose – to study the features of psychological reactivity and predisposition to frequent acute upper respiratory diseases among healthy male and female tobacco smokers.

Materials and methods. The study involved 82 healthy men and women, smokers and nonsmokers of tobacco, including persons with frequent acute upper respiratory diseases. We conducted psychometric evaluation with the Minnesota Multiphasic Personality Inventory, Spielberger and Beck-2 tests.

Results. In men smokers compared to nonsmokers and versus women (smokers and nonsmokers) we revealed higher level of dysphoria, dissatisfaction with life, conflict. We also noted greater predisposition of men smokers to acute respiratory disease, compared with women smokers. The frequency of acute respiratory diseases was higher among women smokers with more pronounced anxiety, depression, insularity and interpersonal sensitivity.

Conclusions. The revealed connection between gender specific psychological response and predisposition to acute upper respiratory diseases should be considered while conducting preventive and therapeutic measures among tobacco smokers.

Key words: smoking tobacco, psychological reactivity, acute upper respiratory disease.

Відомості про авторів

Товт-Коршинська Маріанна Іванівна – д.мед.н., проф., зав. кафедри пульмонології, фтизіатрії та фізіотерапії, факультет післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна.

Блага Ольга Сергіївна – магістр медицини, старший викладач кафедри пульмонології, фтизіатрії та фізіотерапії, факультет післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна.